

ЗА СТАРИТЕ СЕЛИЩА В ПРЕСЛАВСКО И ЗА ТЕХНИТЕ ИМЕНА

Белчо Кръстев Кръстев

Става дума за селища, разположени върху територията на бивша Преславска околия, чиято история и топонимия десетилетия наред е била в обсега на научните ми занимания.*

Преславско, както е известно, е разположено в източната част на Прѣдбалкана, където са Преславско-Драгѣвска планина и Кѣтленско-Върбѣшки дял на Стара планина и простиращите се между тях Вр̀ано-Камчѣйска низина и Гѣрловската хълмѣста котловин̀а, прорязани от р. Голяма Камчия и притоците ѝ – Вр̀ана, Брястова рек̀а, Гер̀ила и др. Тук се намират и най-големите височини – връх Голяма В̀шкад̀алница (В̀шкад̀аница, Ф̀шкад̀аница) – 723 м. и връх О̀тъка – 609 м. Най-високият връх е Разб̀ойна – 1128 м.

Плодородните Вр̀ано-Камчѣйска низина и Гѣрловската хълмѣста котловин̀а са сравнително гъсто населени. Историческите проучвания на селищата по тези места показват, че живота им е дълголетен. В статията представяме кратки поселищни бележки и етимологически версии за няколко старинни селища от посочения регион.

Археолозите откриват селищни могили върху землищата на селата Драгоево, Имренчево, Кьолмен, Ловец, Методиево, Сушина, Винаца, Осмар, Троица, около гр. Преслав и др.

Данните говорят за поселения още от епохата на халколита. Яр̀ък пример са археологическите находки, открити около с. Винаца (днес под водите на язовир Винаца). Това са ор̀удия на

*Във връзка с това е издадената през 2005 год. монография “Топонимията на Преславско” унив. изд., “Еп. К. Преславски” с. 296.

труда от камък, кремък и кост, фрагменти на керамични съдове, глинени антропоморфни статуетки, предмети на бита пр.

Явно високата праисторическа култура по тези земи е процъфтявала през ранната и късната каменно-медна епоха.¹

Откриват се и следи от късната желязна епоха (VI –I в. пр. Христа). Например върху хълма Делйдѹшка, недалеч от гр. Преслав, около селата Миланово, Драгоево, Осмар и др. Тракийски надгробни могили срещаме около селата Драгоево, Осмар, Кочово, Кьолмен, Староселка, Върбица². Повечето от тях според археолозите датират към V и началото на IV век пр. Хр.).

Не са рядкост и Тракийските светилища, за което например подсказват откритите около село Методиево плочи с тракийския Херос.

Земите на Преславско са населявани и от римляните. Те са част от създадената провинция Мизия, която е територия на Римската империя.

Към този период отнасяме и крепостите около селата Драгоево, Кочово, Методиево, Троица, Бяла река, и гр. Върбица.³

Две късноантични крепости има около село Драгоево – в местността Златарското кале, И, 10 и в местността Градището – ЮЗ, 3 км от дн. селище. Изследователите датират тези крепости съответно IV–VI и III–V век.⁴

На площ от 30 до 50 дка са разположени късноантичните крепости в землищата на селата Кочово, Методиево, Тушовица и Бяла река (най-голяма всред тези крепости е тази около село Кочово; СИ, 3 км в местността Сиври тепе. В тази крепост е намерена монета от времето на Юстиниан (525–565г.).⁵

Археологическите проучвания и многократните теренни обхождания установяват много доказателства за ранното славянско и прабългарско настаняване по тези земи⁶, а така също и за трайните следи, оставени от първите векове на новообразуваната славянобългарска държава.

Ще посочим само факта, че присъствието на ранните славянски племена от групата на т. нар. “северци” или “северяни” внесоха яснота при тълкуването на ойконима Преслав и неговата

история. През последните години учените издириха ред още славянски поселения покрай р. Тича (като например тези в чашата на яз. Винаца при аула на Хан Омуртаг, при с. Хан Крум, южно от Кръглата църква в Преслав и др.).

Историята на средновековен Преслав, който е бил и столица по време на първия наш Златен век най-красноречиво разкрива периода на развитието и могъществото на младата българска държава. Велики Преслав, както е известно е столица на Българското царство от 893 до 971г. Достатъчно е да споменем само имената на цар Борис I и неговия син Симеон, при управлението на които българите се покръстват и създават своя писменост и култура, имаща значение за славянските народи и за целия европейски изток.

В землищата на селищата от Преславско са съхранени много от славянския страт: Божурица, Братила, Брестака, Вълкашина, Въсенака, Голеша, Отъка и др.

В началните векове на турското робство много от селищата в този район са били населени “повече с християни, нежели с турци”.⁷ Така е било и в областта Герлово (старо име Герйла). Това се доказва и чрез анализ на ономастичния материал. Не малка част от топонимите в землищата на Герловските села например са смесени, т. е. образувани са от турски и български компонент: срв. Ва̀да бахча̀, Голямото ала̀ги, Делиду̀шка и др.

По-съществени промени в състава на населението в Североизточна България настъпват през 18 в., когато са и заселванията на турски колонисти от Персия и Арабия и се води по-настойчива и системна асимилаторска и колонизаторска политика от страна на османското правителство. Тогава именно някои герловски селища започват да добиват ориенталски вид. Масовите изселвания на българите по време на руско-турските войни засилват този процес.

Преселения стават и след Илинденско-Преображенското въстание 1903 г. и по време на Междусъюзническата война 1913 г. и през периода 1920 – 1939 г. (През последния сочен тук период напр. изселените турци от Шуменско са над 40,000).

Демографската картина за отделни селища на Преславско е бързо променяща се и по отношение на етническият състав. Т. напр. с. Миланово до 1928 г. е чисто турско, а след тази година се заселва с българи от Търновско, Трънско, Костурско и др.

Още в първите десетилетия след Освобождението в Герлово прииждат и се заселват много българи от Чирпанско и Шуменско, а след 1900 г. – от Ловешко, Севлиевско, Котленско, Силистренско, Чорленско, Кюстендилско, Г. Оряховско и др.

А след 1920 г. заселници идват и от Босилевградско, Казанлъшко, Свищовско, Великотърновско, Габровско и др. Нова вълна бежанци приижда и от Тракия. Те закупуват имотите на изселващите се турци.

И в днешно време също сме свидетели на подобни картини, свързани с интензивните процеси на движение на населението, предвид на сложната социално – икономическа и политическа обстановка, в която се намираме.

Независимо от тези, често динамични промени, все пак най-трайното, което остава това са онимите – имената на местностите, на хората и родовете им, имената на селищата и пр.

По-нататък в сбит план ще хвърлим поглед именно върху историята и етимологията на няколко селища, намиращи се върху територията на бившата Преславска околия с цел не само да подчертаем старинния им характер, а и да акцентираме върху съществени моменти от историческата им съдба. Това за нашата българска памет е особено нужно днес.

Селищните имена, записани от Преславско са над 210, или 9 % от всички издирени от нас оними. В сред тях именно са и имената на 32-те селища съществуващи и в момента.⁸ В сред тези имена спадат названията на махали и на квартали, на изчезнали селища и др.

Някои от имената са от по-стари лексикални пластове. Те ни отправят към старобългарската епоха, а в единични случаи и далеч преди нея.

По-голяма част от селищните имена в днешния им вид имат кратковременна история (т. е. те са добити в по-ново време.)

Интерес представляват по-старите имена на селищата. За някои от тях, както е например при градовете Велики Преслав и Върбица преименуванията са неколкостепенни. (виж по нататък в изложението).

Около Борисо-Симеоновата столица Велики Преслав селища е имало още преди 9–10 век.

Измежду тези селища се открояват: Алусиян (днешен Мостич), Винаца, Върбица, Драгоево, Златар, Иваново, Имренчево, Кочово, Осмар, Троица, Тушовица, и др.

В семантичен план селищните имена от Преславско бихме могли да поделим в следните три групи.

В **първа** група поставяме имената, които са произлезли от физикогеографски термини. Преобладаващи сред тях са двусловните имена, назоваващи най-вече квартали (махали) в отделните селища.

По-тясно свързани с физико-географски обекти са имената от типа на Ак дерè, Бяла река, Града, Градището, Калето, Селище, Суха река, Хисаря и др.

Най-многочислена е **групата** на имената във връзка с отношение към други обекти. Без да изброяваме пълния им списък, ще посочим само като примери следните имена: Алан махалè, Бял град, Вйнишката махалà, Вътрешния град, Гайдàрска махалà, Гьòч махалà, Гюргенли махалà, Дардàл махалè, Дервиш махалè, Джамийска махалà, Дибèк махалà, Зелèн град, Казàшката махалà, Кърши махалà, Ортак махалà, Сарай махалà, Стотинка махалà, Турската махалà, Централната махалà, Черковната махалà, Юкаркò махалà, Ямòк махалà и др.

По-тясно свързани с физико-географски условия според нас са и имената на с. Драгоево, на с. Имренчево, името на с. Мокреш, на с. Суха река, Бяла река и др.

Тук навярно ще трябва да прибавим и името на с. Кочово, което едва ли е във връзка със зоологическото кочове, мн. ч., каквато е една от народните етимологии.

Към по-тясно свързаните с физико-географски обекти са и Стърча – име на махала в с. Драгоево, старото название на с. Хан Крум, наричано Чаталар и др.

Във връзка с растителност са: Божурово, Върбица, Крушово, а с животинския свят са свързани имената на селата Конево, Кьопекли и др.

В групата на посесивните селищни имена включваме :

1. Посесивни селищни названия от ЛИ, Пр., Пз: Абдулрахманлар, Авджи Хасан, Алусиян, Бекирли, Вели бей, Величка, Евдокия, Карагьоз махалиси, Кара Демир, Кара Тимур, Мезадлю, Мезатли, Мостич, Хан Крум, (по-старо Цар Крум), Хасан кьой, Хуйлуз Иван, Хуютлия Иван, Чауш кьой, Чухла Юсуф.

Старото име на с. Миланово – Владимировци е по РИ.

Според етническия състав на населението са имената от типа на: Ак дерè и Кюберан, Върбидже и Кюберан, Върбидже и Мюслим, Турска махала, Циганска махала и др.

Сел. Н. от притежателни прилагателни в ср. р., образувани предимно от ЛИ, РИ или от прозвища първоначално са възникнали като двусловни с елемент “село“. Впоследствие отпада едната съставка. Така например от Драгди кьой, е получено Драгдево, а по подобие на него са и имената на селата Иваново, Кирилово, Кирково, Махмудово, Методиево, Миланово, Тушово, Чернооково и др.

Със суфикс -ен, -ец, -ица, -ка са образувани имената на Величка, Винаца, Върбица, Троица, Тушовица, Хуйвен (дн. Иваново) и др.

Към културно-историческите ойконими бихме причислили: Осмар, Преслав, Троица и др.

Да проследим накратко част от историята и етимологията на няколко от селищата на Преславско, които ще представим тук по азбучен ред:

Сведения за село **Бяла река** (Ак дерè) срещаме в документи, датирани от 80-те години на XV век. В Регистъра на джелепкешаните от 1573 г. то е представено като Мезра, Ак дерè – и Якасъ.⁹ Преди Освобождението го срещаме като Стара бяла река. Тогава то е наброявало 1671 жители (през 1878 г.)¹⁰

В османотурски документ от XVII в. е записано под името Ак дерè – и Кюберан, което в превод на български език означава Българска бяла река. ЮИ, 3 км от дн. село, в местността Асаря е

разкрита късноантична крепост, а в м. Пладнище – останки от църква. Намерени са и останки от късно римска керамика, монети, керамични съдове, надпис на латински език (III–VI в.) и др.; на СИ, 3 км в м. Екенлик е разкрито късноантично селище.

Името на село **Величка**, намиращо се на граница на Шуменска и Търговищка област, е записано в османско – турски документи и на мухтарски печати като Карие – й Велибей в Герлово, за разлика от Велибей Камчик (днешно с. Миланово). Величка е селище, което многократно е премествано най-вероятно поради епидемии. Днес то е населено предимно с турци.

Едно от големите стари селища в Шуменско е **Върбица** (дн. гр. Върбица). Историята му е дълголетна. Знаем, че е съществувало и след падането на България под турско робство. В “География” на Идриси (XII в.) Върбица е известна с името Фабрисиус, Мабрисинус, Мабрисиус. Според Лопатарев, посочения в поемата на Мануил Фил град Урбицион навярно е Върбица.¹¹

Според нас името е славянско, по растение върба. Такова е и становището на Минко Пенков – един от ревностните и авторитетни изследователи на обл. Герлово.¹²

Старобългарският произход на Върбица се мотивира не само от чисто славянското му име, а и от редицата местности названия, намиращи се в землището му.

У Идриси е посочено, че Върбица е от стар и прочут град (мединѐ), съществувал през XI – XII век. Най-вероятно е турците да са разсипали още в началото на робството цветущия град и да са го превърнали в обикновено село.

Първото засвидетелстване на ойконима срещаме в Регистър на джелепкешаните от 1573 г.¹³

В годините на робството българският облик на селището се запазва.

През 1880 г. статистиката сочи, че във Върбица е имало 1787 души българи и 656 турци; през 1887 г. българите са 1704, а турците – 674. През 2001 г. град Върбица наброява 3668 жители, повечето от които са българи.

Върбица е едно от културно-просветните и търговски центрове на областта не само в годините на робството и след Освобождението, а и до ден днешен.

Тук през 1808г. е открито първото килийно училище, а през 1873 г. е построена нова училищна сграда на съвременно за времето си светско училище.

През 1842 г. е завършен строежът на върбишката църква “Св. Великомъченик Димитър” – трикорабна, безкуполна с една абсида и открито предверие. Този храм, според проф. Асен Василев е строен от Уста Кольо от гр. Трявна.¹⁴

С активното участие на видния възрожденец Петър Златев Груев през 1871 г. е основано и върбишкото читалище “Решимост”.

Едно от големите старобългарски проходни селища е с. **Драгоево**, разположено в подножието на Драгоевска планина на 24 км, южно от град Шумен. За това село намираме документален материал предимно от пътешественици – чужденци, минали от тук за времето от XVII–XIX век. Селото е кръстопътно място, разположено на пътя Русе – Цариград.

Археологическите дирения подчертават древния му характер. По всяка вероятност Драгоево е менило неколккратно мястото си. То обаче е едно от оцелелите до наши дни селища, разпологани под Сухиндолското градище, Мала Валива, Мечата стока и в м. Пануца при Пайзановата жерка. Градежни останки намираме и в м. Къщята, ЮИ, 3 км от днешния център на селото, по склона на Драгоевския Балкан.¹⁵

Драгоево е било с важно стратегическо значение в Драгоевско – Ришкия проход, през който е минавал Цариградския път. По време на турското робство именно по този път е преминавала и турската хазна. По време на руско – турските войни също са използвани стратегическите предимства на прохода.

Сведения за Драгоево от ранното османско владичество не откриваме, но по опосредствен път бихме могли да оборим народната етимология, свързваща името с ЛИ Драгой. Етимологията на този ойконим безспорно е свързана с корена драг-, често срещан в много имена из ранните и по-сетнешни старобългарски

паметници. Онимите с този корен са разпространени из цялата територия на балканския полуостров.¹⁶ Опит за научна етимология на селищното име Драгоево е направен в по-ново време. Подчертано е, че при тълкуването на това име “ще трябва да вземем предвид не само местоположението, а и особената стратегическа роля на селището”.¹⁷

Драгоево е било през годините на робството, преди това и след Освобождението, буден културно – просветен център. Едно от най-ранните елино – български килийни училища е имало именно тук; най-рано тук е построена читалищна сграда. Интересна е историята на черковния храм. Най-старият бил построен още през 1832г., а днешният – през 1870 г.

Той е забележителен с мащабността и вътрешното обзавеждане.

Около и след Освобождението Драгоево е едно от сравнително големите български села в Шуменско.¹⁸ Броят на етническите групи в това село е сведен до минимум, а след 1900 г. турци тук напълно липсват.

В близост до Драгоево е и другото старинно селище **Златар**, за което д-р Кирил Петров през 2002 г. написа монография. Непосредствено след Освобождението турското население в село Златар е над два пъти по-многочислено от българското. Името на селището в никакъв случай не може да бъде изведено от личното име Злати, както го тълкуват някои.

Едно измежду най-големите селища в Герлово след град Върбица е село **Иваново**, което също е с дълголетна история. До 1965 г. то е център на селата Ловец, Методиево, Сушина, Винаца и Старосел и наброява около 1200 жители, а през 2001 г. – 559 жители.

За произхода на името има легенди, свързани с личното име Иван. Названието Иваново е от 11.12.1898 г. До тогава селото се е наричало Хуйвен. Имало е българско и турско училище, църква, джамия и бакалница. Учителят Коста Жеков Шапков е организирал тук първото в България ученическо общежитие.

Имречево, Кирково, Алусиян са близки едно до друго селища. Те отстоят само по на пет-шест километра от днешен

Велики Преслав. В определени моменти те са причислявани за квартали на Велики Преслав.

Село **Кочово** е разположено в подножието на югоизточната част на Шуменското плато, над Илчов баир. Намира се на осем километра от град Велики Преслав. То също се е местило като първоначално е било на северозапад от местността Куру баир, а след Освобождението, когато прекарват жп линията София – Варна, селото се разраства към долината на река Врана и пълзи надолу из равнината. В м. Сиври тепе, СИ, три км. е открита късно антична крепост. Намират се монети от времето на Юстиниан (525 – 565 г.) и др.

В Годишника (Салнаме) от 1873 г. срещу село Кьотели (дн. Кочово) са посочени почти равно число мюсюлмани и немюсюлмани.

От 1870 г. от общо 919 жители 334 са българи, 539 – турци и 36 – цигани. През следващите години броят на българите постепенно се увеличава.¹⁹ Местната топонимия е силно турцизирана.

В турски извор от 26 март 1665г. името на селото е представено като “село Кьотеш” – с 21 ханета.²⁰

Тук отделяме по-малко внимание на старинните селища в обл. Герлово, тъй като те са подробно изучени от османиста Минко Пенков.²¹ Интересна е историята и на с. **Ловец**, и на **Маломир** (старо име Софилер, Софулар, Хош кадем), **Менгишево** (Кьопекли, Кьопе, Кьопеккьой), на село **Методиево**, на **Староселка** (старо име Юмер, Юклилер, Юклюдер), **Сушина** (Чулха Юсуф), **Тушовица** и др.

Ще обърнем внимание на още няколко селища, намиращи се в северната половина на Преславско. Това са селата **Осмар**, **Троица**, **Хан Крум** и гр. **Велики Преслав**.

Село **Осмар** е едно от най- добре уредените и богати селища в района.²²

Най-многочислено е било населението в това село през 1946 г. – 1129 жители. Днес тук постоянно живеещите са само около 350 човека.

За името на селото има няколко хипотези.²³ Най-вероятно това име да е с доста старинен произход – прабългарско или

тракийско. Т. Балкански напоследък изказа становище, че Осмар има етнонимен произход, т.е. селището е именувано по името на племето, племенния род (генонима), с който се определят придошлите по тези земи.²⁴ Върху подобно тълкуване наистина си заслужава да се замислим.

В конкретния случай етимологията на ойконима Осмар се интерпретира като произлязла от р. Осъм и жителска наставка -ар, буквално Осмар(и), т. е. “преселници от поречието на р. Осъм”. В близост до Осмар – само на два, три километра е голямото село **Троица**, наброяващо през 1985 г. – 1185 жители. Днес тук живеят около 900 жители, повечето от които са мюсюлмани.

В Салнаметата от 1873 г. срещаме името на селото като Туруджа. Днес Троица е добре благоустроено селище. В него има детска градина, училище, джамия, църковен християнски храм (открит през 2002 г.), читалище и административна сграда. От средата на миналия век тук функционират вародобивно предприятие и помпена станция (от 1982 г.), която изпраща вода за Пивоварна фабрика, гр. Шумен.

Село **Хан Крум** до 1932 г. е било център на община. То се опасва от р. Камчия на ЮИ и от р. Врана – на С. Покрай селото минава жп линия Варна – София. По повелята на хан Омуртаг през IX век в землището на село Хан Крум е построен аул на р. Тича. Днешното селище е сформирано първоначално около един бейски чифлик, дал старото име на селото – Чифликя. Турците по-късно го преименували в Чаталар, а с указ от 1899 г. е записано като Цар Крум, след което от 02.08.1977 г. официално е село Хан Крум.

В турски източник от 1665г. срещаме: “Чифлик на Хюсеин Челеби в село Чатал, до [местността] Харман ташъ”.²⁵

Накрая няколко бележки и за днешен гр. **Велики Преслав**, който е разположен на 18 км от гр. Шумен в подножието на Преславската планина.

В Годишника (Салнаме) срещу името Истанболлук, което е старото име на този град, са посочени 280 ханета и 874 нуфуса немюсюлмани и 83 ханета и 288 нуфуса мюсюлмани. През 1880 – 1910 г. Преслав е записан в статистиката под името Ески –

Стамболлук и е наброявал около 2 770 жители. Селището е град от 1883г. с указ № 1771.

През 2001г. гр. Преслав е с 9 306 жители. Той е добре уреден съвременен български град.

Що се отнася до стария Преслав ще подчертаем само, че неговите руини са южно на около 2–3 км от днешния град. Някога тук е била цветущата ни столица, изградена и обогатявана в продължение на десетилетия от великите царе Борис I и Симеон. Тук именно е процъфтявала нашата книжнина и култура през Първият златен век на България. Самото име Преслав е закодирано този престиж – това е многославен, прочут, известен град.

През XII век Идриси го нарича Мегали Преслав (или предадено неточно на арабски Мигали Барасклава). Срещаме го и с формата Простлава в едно послание на българските митрополити до Папата от 1203 година. През втората половина на XVI в. е наречен “Ески Истанбул” в трудовете на Франц Жакоб Бонгарас. В български превод това означава стар Стамбул.

В турски и наши документи го срещаме още и като Ески Стамбулчук, Ески Истанбул и др.

Действително името Преслав е типично славянско име, съществувало навярно още преди началото на IX в. то е образувано, както приема и акад. Ив. Дуйчев “чрез субстантивиранието на прилагателното в композитното наименование Преславънь градъ”.²⁶

В Преславско е имало и немалко изчезнали за съжаление селища, за тях знаем малко. И днес поради демографски срив и икономическа криза също сме свидетели на подобни процеси.

Ще споменем само за няколко такива селища. Едно от тях е живописното село **Виница** (Кара Демир), което бе разположено току пред Преславския пролом и попадна под язовир Тича, строен през 70-те години на XX век. Името Виница това село носи от 7.XII.1934 г. до 30.XI.1965 г. Има предание, че първите заселници на това село били монголци, заселили тези земи, предвождани от племенния си вожд Кара Тимур – потомък на Чингиз хан.

С този именно факт бихме могли да свържем и по-старото име на с. Виница – Кара Тимур или Кара Демир. Друга хипотеза

свързва името с основателя на селото българин – ковач Кара Димо. Днес голяма част от жителите на с. Винаца живеят в с. Миланово. Те са предимно турци.

Другото изчезнало село е Староселка (Юмер). Според М. Пенков стари селища е имало и в близост до дн. село Драгановец. При с. Търновца е имало две такива селища – Попинци или Попници и Янковца. Селище с името Породен е имало между с. Методиево и с. Иваново, а недалеч от с. Ловец се простирал прочут град, наричан Лефтерон.

Заселение е имало и на Върбишкото градище. До нас са достигнали сведения за Герилград, съществувал през османското владичество. В турските кадастри (1676 г.) намираме имената на изчезналите селища: Йолкулу (Йолкълъ), Кьомуни бек, Турджанджък, с. Къртклар с. Кулакълъ Давуд, с. Беяли Балабан, с. Кайкълар при Бехадерлер и др.

БЕЛЕЖКИ

¹Шкорпил, К. Паметници от Преслав. В: България 1000. том I, 1927, №1, с.185

²Господинов, Ю. Археологически бележки и впечатления. Подем, I, 1925, №1, с. 94

³Шкорпил, К. Стб. съобщителна мрежа около крепостите по нея. Българска историческа библиотека, II, 1929 г. с. 82–83; Дремсизова-Нелчинова, Цв. Антични и късноантични паметници в Шуменски окръг. – Изв. на българските музеи. т. I, 1971 г., с. 125

⁴Дремсизова, Цв. Из. най-старата история на село Драгоево. – Коларовградска борба, 7 юни 1965 г.

⁵За ранновизантийските крепости върху територията на Преславско. *Виж* в: Каталог на археологическите паметници в Шуменски окръг, С. 1975.

⁶Нелчинова - Дремсизова, Цв., В. Антонова – В: Каталог на археологическите паметници на Шуменски окръг. С., 1975, с. 23, 61 и др.

⁷Кръстев, Б. Топонимията на Преславско, Шумен, 2005 г., с. 17.

⁸Пак там, с. 7

⁹Георгиева, Д., М. Пенков Шумен и Шуменско XV–XIX в. (Документи и материали), Ш-н, 1996 г., с. 41, документ 12

¹⁰Мичев, Н., П. Коледаров Речник на селищата и селищните имена в България, 1878 г. – 1987 г., С., 1989, с. 42

- ¹¹Керам, К. В. Богове, гробница и учение, С., 1968, С., 66.
- ¹²Пенков, М. Селища и селищни имена от Герлово. – Известие на народния музей Шумен, т. 6, 1973 г.
- ¹³Пенков, М., Цит. Съч., с. 287
- ¹⁴Косева, М. и др. Православни храмове по българските земи XV – средата на XX в., С., 2002, с. 256
- ¹⁵Кръстев, Б. Село Драгоево, Шуменско (Материали и документи), Шн, 1998; Кръстев, Б., Към историята и етимологията на селищното име Драгоево- В: Езиковедски проучвания в памет на проф. Йордан Заимов, С., 2005, с. 91–93
- ¹⁶Дуриданов, Ив. Думата драга и географските имена Дражешница, Драганица – Сп. “Турист”; 1978/12.
- ¹⁷Кръстев, Б. Към историята и етимологията на селищното име Драгоево, В. – Езиковедски проучвания в памет на проф. Йордан Заимов, С., 2005 г., с. 93
- ¹⁸Статистическите данни виж в селищната монография на Кръстев, Б., цит. съч., с. 27.
- ¹⁹Кръстев, Б. Топонимията на Преславско, Шумен 2005, с. 36
- ²⁰Турски извори за българската история. Предг. и съст. Е. Грозданова, С. 2001, с. 353
- ²¹Пенков, М., Цит. съч.
- ²²Виж в Кръстев, Б., К. Тодорова Село Осмар, Шуменско(селищно проучване), Велико Търново, 2000 г.
- ²³Кръстев, Б., Към историята и етимологията на ойконима Осмар – Езиковедски изследвания в памет на проф. Русин Русинов, В. Търново, 2001 г, с. 399.
- ²⁴Балкански, Т. Ойконим Осмар в етнонимно осветление – Български език, год. XLIX, 2001/2002, кн. I, с. 103–104.
- ²⁵Богданов, Ив. По българската земя, 1965, № 2, с. 9–10.
- ²⁶Димитров, Б. Петър Богдан Бакшев. Български политик и историк от XVIII в., С., 2001, с. 132, Станчев, Ст. Велики Преслав, С. 1966; Тотев, Т., Преславската керамична школа, С., 1988.